

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Opvs De Iudiciis Divinis, Qvae Devs In Hoc Mvndo Exercet

Accessit index concionatorius in omnes totius anni dies Dominicos &
Festos, ab ipso Auctore confectus

Stengel, Georg

Ingolstadii, 1651

2. Ludouici Seueri tragica zelotypia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-45686

judicia ruentes, judicijs suis afflictos erudjat. Quod si etiam alteri coniugum ira, & furor dominetur, in quæ plerumque suspicio, velut scintilla in flammam, per iudicium firmum, erumpit; tum jam ad extrema mala devenitur. Qua de causa olim, qui Iunoni nuptiali, seu pronuba, sacrificarunt, y fel non cum reliqua confecerunt victima, sed exemptum, apud altare, abiecerunt, Quo instituto, legis author obscure significavit, coniugio nunquam debere bilem iramq; interesse. Concordia, pax, & amor coniugum, quod quasi duorum est jugum, suaue reddunt; si autem suspicioni locus detur, facilè, velut ex ovo vipera prodit, iudicium, perfectum; ex iudicio, tanquam ex vipera, omne malum, & corporis, & animæ. De corpore illud legimus: *Vere stultum interficit iracundia*: de anima istud: *Qui perdis animam in furore tuo*. Ortum & progressum huius furoris, apta similitudine expressit S. Dorotheus, per illum, qui vult ignem excitare. Is enim exigua prunæ, aut scintillis parvis stramen primùm, tum ligna superponens, tam diu sufflat, donec ignis erumpat. Vbi 1. fumus. 2. flamma. 3. prunæ è lignis. 4. carbones fiunt. Quod diabolus facere, dum rixas, discordias, neces ipsas vult, inter coniuges accendere, in certo ac tragico exemplo ostendam.

II.

Historiam quidem non magnæ fidei author Aventinus refert, sed non idcirco falsa est; cum ab authore malo et si nulla narrationi fides & autoritas addatur, tamen etiam ad rem non possit, si illa habeat testes alios omni exceptione maiores. Referunt ergo eandem Arenbekius, Andreas Presbyter, Viri Eberspergensis, Erfordiani annales, Hundius, & tabulæ Donawerdanæ MSS. & alij. Ex Epitaphio Donawerdano constat Anno M. CC. LXVI. eam contigisse, & quidem inter magnos Ludouico Severo Boiorum Duci, Comiti Palatino Rheni Othonis filio, patri Ludouici Imperatoris præfecto prætorio ad Rhenum, Maria Henrici Landgrauij Hassiæ & Thuringiæ filia, ex illustrissima Brabantinorum Principum stirpe oriunda, in matrimonium fuit data. Virgo æque moribus ac sanguine nobilis, neque minùs ob pudicitiam, quam formam pretiosa. Fuit id initio lætum & felix matrimonium, mansissetque tale, si ipse Ludouicus domi manere potuisset. Sed, ut plerumque

longa

Idem ibid.

Iob. 5. 2.
Iob. 18. 4.S. Dorothe.
serm. 8.Arenbek. &
Andr. Anno
elo. cc. lxxi.
Vitus Ebersp.
Anno 1555.
Erford. anal.
elo. cc. lxxv.
Hund. Me-
trop. 215. Ra-
der. p. 2. Ba-
nar. S.

longa coniugum absentia, vel non reperit multas Penelopas, quæ ita domi contra procos, sicut Ulysses foris contra hostes, pugnent; vel aliquid aliud serit infortuniorum; ita & hic contigit. Infestabant tunc Rhenum prædones, ut neque itinera, neque coloni, neque accolæ possent sua tueri. Inierunt igitur ciuitates Rheni fœdus cum Ludouico, qui vires suas illuc attulit, & contra latrones fortiter fecit; nam captos vel occidit, vel in fugam abegit, & excisis receptaculis eorum, Rheno pacem, Rhenanis tranquillitatem reddidit.

Erat, ea tempestate, Werdea Sueuorum, nunc Donawerda vulgò appellata, per Conradum olim Hierosolymorum & Sicilia regem, Boio centum viginti octo millibus aureorum, cum alijs oppidis, foris, & pagis oppignorata. Ibi ergo Ludouicus in bellum iturus, Mariam nouam nuptam collocauit: ut tantisper, cum Elifabetha Sicilia regina, tempus iucundiùs traderet. Dum Princeps domo absens, ad Rhenum, militat; etiam contra illum foris, & contra vxorem illius domi Orcus militauit. Et iuuat illum heri absentia, animus successu ferocis, & feruidæ ætatis ardens genius. Agebat enim tum sextum & vigesimum annum Ludouicus. Hic mihi jam considerate artes cacodæmonis, quibus, inter coniuges, & quoscumque suspicionibus nimis indulgentes, incendia maxima solet propagare. A minimo velut à scintilla incipit. Sed nihil est ita minimum, quod non possit grandescere. Et hoc debet esse coniugibus documentum, ut quidem parua, quæ patiuntur, magni nequaquam faciant; nihil tamen ita paruum esse existiment, quo ipsi se offensionem putent alteri parituros. Maria igitur Brabantina, Werdæ, pro occasione, binas litteras exarauit, vnas ad Ludouicum, alteras ad Ruchonem seu Hirsutum, Comitem Siluestrem, ex Othonis Wittelspachij stirpe natum. Et, quia rudis tabellarius legere inscriptionem non poterat, litteras ad maritum rubra, ad Comitem nigra cera signatas, hoc ipso discrimine dignoscendas tradidit. Illæ ad coniugem familiaritatis; istæ ad Comitem humanitatis testes fuerunt. O infelix femina, quàm longè satius fuisset, minùs hinc te humanam exitisse! Nam, etsi bona mente scripsisti, non tamen

K k k

eadem

eadem mente accepit sine epistola tua. Siquidem error nun-
cij, in exitium tuum cessit. Mala is erat memoria, nec amplius
recordabatur, utri utram epistolam tradi oporteret. Itaque
ordinem litterarum inuertit, & Ruchoni in scriptas Ludouico
portexit; Ludouico destinatas Ruchoni traditurus.

Hæc erat scintilla, cui, in focum præuillimæ imaginatio-
nis incidenti, Ludouicus illico variarum rationum, cogitatio-
num, & euentuum, velut stramen ac ligna superiniecit; Stygia
suggestore, alia super alia ingerente ac fuffante. Sed didicisset
Ludouicus principijs obstare; si tentationibus occurrere; si re-
primere suspiciones; si iudicia suffrenare; scintillam memo-
extinxisset. Sed ætas, & animus præceps, non admisit mole-
rationem. Et, *Nunquid, hæc est coniugis mea manna; hoc sigillum
Muriæ meæ;* inquit: *Ad Ruchonem scribit? me præceps? Et
quis est Ruchon? quis ego? quid noua nuptia feci, ut alium me habe-
ret chariorem?* Eiusmodi cogitationibus, velut fuffatione,
scintilla coepit fumum gignere, seu animæ incalescentis turba-
tionem, & ancipitem pugnam mentis; quæ utique, agitatione
vehementi, incendunt cor, &, instar fumi ignem præcedentis,
oculos rationis offuscant, affectuque ferociente, intellectum
ita obnubilant, ut non agnoscat, se præcipitari, iuxta illud:
*Turbatus est à furore oculus meus; & conturbatus est in ira oculus
meus, anima mea, & venter meus.* Quin & Echnici vox est: *Ne
per nebulam corpora, sic per iram res videntur maiores.* Certè, qui
aliquid ferium vult agere, strepitu externo impeditur; quando
magis interior turbatio iræ mentem abducat à rectè judican-
do? Hinc ira, teste S: Gregorio, *intelligentia lucem subtrahit,
cum mentem permouendo confundit.* Nam, ob commotionem
caloris, velociter ad vindictam impellentis, impetus iræ iudi-
cium rationis præoccupat, neque perfectè rationem audiens,
neque audiri sinens. Quod Ludouico contigit; cui etsi incide-
bat in mentem, litteras alteri, & adeò honesto viro ac satrape
scriptas, non sine grauib; causis aperiendas; tamen, curiosissi-
ma suspitione stimulante, atque explorandi causa, eas refig-
nauit. Quas cum, pari impotentia, auidus properante oculo,
legisset, & animo perturbato, sensum eam non satis affecto-

Pfal. 6. 8.
Pfal. 30. 10.
Plutarch. l. de
ira cohibend.

S. Greg. 5.
Moral. c. 31.

tus esset; illico deteriora subesse, & se lupum auribus tenere ratus, crescentibus iudicij tenebris, magis coepit excacari; existimans se clarè justam causam deprehendisse irascendi. Nimirum, nulli ira sua videtur iniusta, teste S. Augustino; unde tanto pertinacius, prætextu iustitiæ, expetit ultionem: &, ut S. Gregorius ait: *omne, quod furor suggerit, rectum putat.* Quae de causa, in diuinis libris, iratus *stultus* vocatur, & ira dicitur, *in sinu stulti requiescere.* Stultus enim est, qui eam admittit, eaq; admitta, magis stultescit; amittit enim lumen sapientiæ, & extinguit diuinæ gratiæ splendorem. Huius enim affectus *fumi* (ut Ioan. Damascenus loquitur) *sunt vapores fellis, qui amari- cando turbant.*

S. Augustin.
in Psal. 149.

S. Gregor. 1. 5.
Mor. cap. 30.
Iob. 5. 2.
Eccl. 7. 10.

S. Io. Damasc.
l. 2. de fide.
cap. 16.

Iuxta vetus prouerbiū, *fumo flamma proxima est.* Quare etiam in hoc Principe, ex ea, quam dixi perturbatione, irastamma, seu feruor, & furiosus cordis impetus emicuit; quo toto corpore commotus, accenso sanguine, iram primū ipsam tabellarium concepit; & quidem eam iram, quæ merito posset cum prunis ardentibus comparari. Nam morosè ardens, (quiesc tertius iræ gradus) illicò decreuit, iniuriam, quam sibi illatam putabat, ultione atroci vindicare. Tunc ergo miser tabellarius, qui congiarium Principe datore dignum se sperabat reportaturum; vidit longè altud agi; mutari scilicet legentis vultum; rugas ire in caperatam frontem; scintillas ex oculis proflire; igne genas suffundi; & linguam, præ dolore, in contumelias solui non posse. Potuit tamen solui in fatalem sententiam. Iussit enim eum ex templo Ludouicus, tanquam lenonem & perductorem, ferro obtruncari; licet planè innocentem, & quid rerum ageretur in litteris ignorantem. O suspicio, quid non suggeris? O iudicium temerarium, quantum erras? O ira, quid non facis? O furor quantum excedis mensuram æquitatis? Quoties, dum iniuriam te accepisse iudicas, iniuriam infers? Quoties innocentiam perdis, dum inuadis innocentes? Quam cæco pede incedis? Quid enim censes? Num vxor tua, si vel maximè rea esset, amores suos tabellario patefaciet? homini plebeio, simplici, ignoto? Alias artes habent, quæ volunt amare. Longè cautiùs decipiunt. Et demus,

nuncium conscium fuisse, nunquid, tibi epistolam hanc red-
dendo, perfidiam suam prodidisset? Denique, nisi te furor ex-
oculasset, nunquid nuncium interrogare, aut per alios exami-
nare, vel quæstioni subijcere, debuisses? Vides in quantam
flammam iræ scintilla inundarit? Neque hic insania defauit
in nigros carbones, hoc est, in consummatam & radicatam
iram; & continuam quandam iniuriæ memoriam transijt, at-
que in eiusmodi odium commutata est, vt cogitationibus
vindictæ, tanquam dulci pabulo, sese oblectaret; rationibusq;
nullis vindictæ sumendæ posset exsatiari. Igitur, nuncio in-
stè & præcipitanter interemto, Princeps furore incensus, &
meditatione suppliciorum plenus, relictis Ducibus, militibus,
castris, omnibusque negotijs publicis sepositis, ab Rheno, cita-
tis equis, paucis comitatus, maximis itineribus, Donawerdam
aduolat, vindictæque imminens, præter omnium expectatio-
nem, vxori infestus adest. Verè igni ira comparatur; moras
non patitur. Nam quàm primùm aliquid contra nos factum
est, vel factum esse apprehendimus, statim, dum id recens est,
implacabiles & sæui sumus; & *ira correpti vnumus; atque hoc
ipsum, quòd, ira finita, non punimus, sed languemus. Cum quidem
id nobis euenit, quod ignavis nautis, qui tranquillo tempore, in sta-
tione tenent naues, vento orto, nauigant cum periculo: etenim nos ra-
tioni in puniendo languorem & mollitiem tribuentes, festinamus ad
pœnam, ira tanquam subito vento impellente.*

Plutarch. lib.
de ira cohi-
bend.

Expectasses, ô Princeps, tranquillitatem; tutius nauigal-
ses, sed verè ira magis accenditur ijs, quæ irari agunt, ac di-
cunt. Itaq; etiam cogitatio, & itineris festinatione incalescen-
tis animus, & decreta vindictæ executio totum occupabant.
In oculis ardor, pallor in vultu, in toto ore furor gliscebatur &
hærebat. Obuiam accurrunt omnes; terrentur aspectu omnes.
Trepidant famuli, obstupescit coniux, miratur regina soror.
Principis attonita, quid infausti frater afferat; aut quid molia-
tur: nam similis erat aliquid vel auso, vel ausuro. Facile vi-
derunt, beneuolum non aduenisse. Dum, summa expectatione,
vniuersi attendunt, quem exitum tam dirus aspectus habiturus
esset, aut in quem fulmen Iuppiter sparsurus; ecce obuium
arcis

arcis Praefectum, & in Domini aduenientis seruitia iatentum, neque sibi quidquam aut conscium, aut metuentem, per satellitem, ex improviso mandat è vita exturbari, postea corripit uxorem iubet; & *Nempe tu es Bethsabea illa, inquit, qui, me, Vix tuo, in papilionibus morante, domi Dauidem reperisti, cum quo deliciareris, etiam foris, & per litteras, plus, quam honestam decet, familiares? Haccine fides est tui? dum ego absens, in castris, ab latronibus purgo prouinciam, tu hostem in arcem, in domum, in cubiculum, in lectum accersis, ac regiam tuam iuxta ac meam stirpem, tam fædo flagitio contaminas? Quid tibi cum Ruchone negotij? an, uti maiores illius Casarem in lecto decumbentem, domi sua, impio ferro, conciderunt, ita & me tu, per nepotem adulterum tecum in toro decumbentem, Egisthao ritu, tanquã altera domi Clytemnestra Agamemnonem, inter hostes tutum, inter suos proditum elimines? Antequam parricidium, i, licetor, ferrum expedi, corripe adulteram, feri sceleratum caput, in quo & uterus plectetur.*

Non lata, sed præcipitata hæc sententia fuit. Verùm ira sic suadet, & properare iubet Tartareus hostis, metuens, ne furor cum tempore resideat, aut reus ad defensionem sui admittus & auditus, ostendat, non in suo facto, sed in irascentis animo culpam esse. Non tantum pœna, sed etiam modus pœnæ justus esse debet. Iustus autem esse non potest, nisi non damnetur pars inaudita. Ut ergo, qui fuerat iudicando temerarius, etiam damnando esset iniustus; aures quoque non habuit, postquam mentem amisit Princeps. Quippe hic Mariam omnia excusantem, & Diuum hominumque fidem implorantem, restantemque suam innocentiam surdus tamen reiecit; uti neque quicquam vel labryme coniugis innocentis, vel familia trepidantis metus, vel sororis regina ad fratris pedes iacentis preces proficerent. Orabat hac duocem, ne tam præcipiti ira in cadem rueret insomnis: daret spacium animo: omnia, postero die, iniustus executurum. Et prorsus ita est, sicut Phocion Athenienses, audita Alexandri morte, non sinebat prematurè insurgere, neque celeriter credere, sed aiebat: Si hodie, Athenienses, mortuus est Alexander, etiam cras, ac perendie erit mortuus. Sic qui ad capiendum supplicium properat iratus, debet sibi subjicere: si hodie iste meruit pœnam, etiam cras erit, & perendie in noxa; neque

Plutarch. loc
cit.

in eo mali quidquam est, si ferius luit flagitium, sed si celeriter punius perpetuo videatur insons. Quid putemus, Ludovicum facere debuisse? utique par erat, ut tam immitem sententiam procrastinaret? Sed clausæ erant aures, obstrepente ira; sicut plerumque irati ne audire quidem volunt excusantem, nedum ut rationes ad animum admittant. Et, cum irascamur omnibus, à quibus læsos nos putamus, tamen amicis, si nos offenderint, vel non iuuerint, magis succensemus, cum eorum despectio indignior nobis videatur; iuxta illud, *si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique*; ira Principis in eam immittissima fuit, quam antea videbatur impensissimè dilexisse, ac diligere debuisse. Itaque, frustra orante coniuge, deprecante forore, aula tota illachyrmante, *vindicem suppliciorum exequi iubet imperium. Qui, lamentante tota domo, principem feminam, ab omni flagitio alienam, & prorsus insonem, gladio percussit, & san- Etum caput ab cervicibus amputat.* Hoc habet. hoc Deus ultè permittit. Sic innocens iniuriam tam atrocem æquanimiter passa ad cælum tetendit, ut iam inter sanctos Bavariæ numeretur. Sic iræ nimium indulgens, se ipsum, quod dicitur, cum domo combussit. Quemadmodum & Saul Dauidem occidere volens, ne à filio suo Ionatha regni successionem tolleret, in Ionatham Filium conuersus arripuit lanceam, ut percuteret eum. Cur? *Iratus est Saul aduersus Ionatham: ira excæcavit illum, ut non videret, se illum ipsum tollere velle, propter quem stabiliendum, Dauidem persequebatur.* Verè Chrystomus dixit: *Sibi ipsis imperare non valent iracundi; & qui à furere & ira vincuntur, similes sunt navi, quæ in media tempestate, à gubernatore destituta submergitur, unde quæque procellis in eam ingressis: ira enim quasi fulmen, & tempestas quedam in animam irrumpit, seruientemq; sibi stupidum & amentem reddit.*

Immo iracundus similis est rapi, quæ ex alto monte avulsa, summo impetu lapsa sternit, quidquid occurrit, & se pariter, & obuia quæque perdit. Quare postquàm Ludovicus adulterij suspitione semel à ratione cadens, irâ præcipitatus est, non potuit amplius retineri eius impetus. Occiderat tabellarium inscium, quid ferret, alioqui utique cautorem futurum;

Psal. 96.

1. Reg. 20.

S. Chryst. ser.
de mansuetud.

301

rum; immo occidit in tabellario & pauperem illius vxorem & liberos, qui se, patre defuncto, alere non potuerunt. Occiderat virum nobilem arcis Praefectum, aequè innocentem. Occidit demum & coniugem nobilissimam atque innocentissimam. Nunquid furor tanto sanguine poterat restingui? Videte flammam, considerate ignem, intuemini prunas nondum extinctas. Nam facinus Ludouici hîc non stetit. *Helicam Brennebergiam nobilem è gynacéo virginem, tanquam consciam, pugione traiecit: Tandem omnes egressa limites sanitia aula praesident clarissimam & innocentissimam maronam, ex alta turris arce precipitem deturbari imperat.* Huc vsque ira ascendit; huc vsque ducit suspicio; ita crescit iudicium, vt non sistant in vno; omnes consentur peccauisse, qui peccare potuerunt. Quia autem, vt docet Aristoteles, ira non est ad mortuos, quia non dolent; quod tamè maxime quaerunt irati in eis, quibus irascuntur; idcirco tandem *quinque funeribus iralitis furor indignantis Ludouici resedit: Rucho, errore cognito, principisq; cade monitus, praesentia excessit, ubique suam & Mariae castam innocentiam lachrymis, verbis, & tabulis contestatus causam omnibus probauit.*

Aristot. 2.
Rhet. c. 3.

Non probauit etiam causam suam Ludouicus, quem aiunt, *prima statim nocte, qua eadem secuta est, tantis curarum fluctibus agitatam, vt non solum somnum capere non posset, sed, vrgentibus Mariae manibus, adeo exagitaretur, vt qui iuuenili decoraq; coma, (sexum enim & vigesimum agebat annum) barbaq; florente, se cubitum contulisset, per noctem ita incannerit, vt senem septuagenarium mane referret.* Itaque, posteaquã ira mente decellerat, magnitudinem facinoris, fera aestimatione, perspexit; sanguineque vxoris eruentus vehementer erubuit. *Male nempe humanis ingenijs natura consuluit, quod plerumque non futura, sed transacta perpendimus.* Et sicut ea, quæ mente captus temerariè fecit, postea fecisse dolet; sic quæ irati facimus, postea, cum ad nos redimus, lachrymis & gemitu, & dolore digna iudicamus. O quoties, in ira dicimus, aut facimus, cuius nos postea placatos subit pœnitudo; optaremusque, nos nunquam iratos fuisse! *Ergo funere, ad S. Crucis Verdea, condito, Dux Roman, vt agro animo medicinam quaereret, profectus, facinus,*

Curtius lib. 8.
de clade
Clyti.

apud

apud Pontificem Alexandrum IV. edidit, pacemq; Numinis & dæ-
 licæ veniam exoravit. Discite à Ludouico pœnitentiam agere,
 qui in suspicando, temerè iudicando, & præproperè irascendo,
 Ludouicum imitami. Discite, quàm antiqua res sit peregrina-
 tio. Discite, quam Pontifices & antiqui Christiani pro ma-
 gnis iniurijs putauerint faciendam satisfactionem. Siquidem
 Ludouicus, ad placandam sibi Mariæ animam & parricidium
 expiandum, iussus est Religiosis S. Brunonis sedilibus domicilium pa-
 nere. Sed quia id genus hominum in Boica nullum erat, Cisterci-
 sum contubernio amplum & nobile cœnobium in Principis Campo,
 (Fürstfeld dicto) qui inter Augustam & Monachium est, con-
 didit, prædijs & annuo victu auxit, quod hodieq; floret. Dicit non
 potest, quàm multi hodieq; impotenter irascantur, & quàm
 grandes alijs iniurias faciant, quos si non ferro, saltem verbo;
 si non ense, saltem corde occidunt, quibus pestem, mortem,
 fulmina & Diras, & omnia mala imprecantur. Num de satis-
 factione cogitant? num templa, sacella, altaria fundant, au-
 ornant? se ipsos, filios, & filias suas vsque ad superbiam, vsq;
 ad inuidiam, vsque ad inopiam, supra statum, & opes, ornant;
 & ornant, vt insidias faciant & patiantur: at, vt vel togam, in
 qua diu satis tripudiarunt; vel linteum altari tegendo; vel
 nummum, nescio, quo titulo, acceptum, & vtique Deo debi-
 tum offerant; hoc paucis in mentem venit: immo si possunt,
 aliorum liberalitatem impedire; si possunt ipsa templa, subdu-
 ctis decimis; aut duplicato pretio, si ad templorum vsum aliquid
 fabricant, spoliare, non omittunt. Cùm tamen vtique etiam
 de templis suis dicturus sit Christus: nudus eram, & vestisti me.
 Quàm crebræ sunt inter coniuges eiusmodi cogitationes, sus-
 piciones, querelæ vindictæ? quàm rara satisfactio?

III

Verùm hæc omnia vobis ipsis relinquo cogitanda. Illud,
 illud, exemplum ad nos clamat, vt, dum sapimus, cogitemus,
 quibus modis iram in nobis mitigare velimus. Nam irato lo-
 qui nihil prodest. Sicut enim stultus nullis rationibus moue-
 tur, cùm sit à ratione alienus; ita in vanum laborat, qui vult
 iracundum, dum in fermento est, cohibere. Facilius in tempe-
 state & alto mari navis vacua aliunde gubernatorem recipiet, quàm
 homo